

39-ik sz. Szept. 30. 1866.

HAZÁNK

S A

KÜLFÖLD.

Szépirodalmi, ismeretterjesztő és társaséleti
KÉPES HETI KÖZLÖNY.

MEGJELENIK MINDEN VASÁRNAP.

SZERKESZTŐ-TULAJDONOS:
SZOKOLY VIKTOR.

KIADÓ:
EMICH GUSZTÁV.

A képeket kitűnőbb művészeink rajzolják s metszi **BUSZ K.**

Előfizetési föltételek:

Pestre vagy vidékre, postai küldéssel vagy házhoz hordással,

egész évre	6 frt — kr.
félévre	3 frt — „
negyedévre	1 frt 50 „

Előfizethetni minden postahivatalnál.

Hirdetmények díja: 3 hasábon petitsor egyszeri hirdetésnél 5 uj. kr. Bélyegdíj külön 30 uj. kr.

As előfizetések s a hirdetményi illetek a kiadóhivatalba (Barátok-tere 7-dik sz.)
s a kszíratok pedig a lap szerkesztőségéhez (Dohány-utca 1-ső sz.) bérmenten
levelekben intézendők.

PEST, 1866.

NYOMATOTT EMICH GUSZTÁV

M. AKAD. NYOMDÁSNÁL.

TARTALOM.

Cikkek: „Az olasz és német háború főszereplői.“ — „Vajda asztala.“ *Kriszta Jánosról.* — „Híres magyar törpék.“ *Kisvárdáról.* — „Vadászati kirándulás nyugoti Mexikóban.“ *Xántus Jánosról.* — „Mit hitték s mit hiszünk a földről? Tar Gáborról.“ — „Egy férj magyar levele feleségéhez 300 év előtt.“ *Balogh Lajostól.* — „Csehországi levél.“ *Egy hu-*

szár-főhadnagyról. „Egy hét története.“ *V. K.-ról.* — „Vegyes közlemények.“ — „Ujdonságok.“ — „Irodalom.“ — „Zeneészet.“ — „Szerkesztői üzenetek.“

Képek: „Bismark.“ Frigyes Károly, porosz kir. hg. — „Garibaldi.“ „Persano.“ — „Nyugat-mexikói indus típus.“ — „Tropikus táj nyugoti Mexikóban.“ — „Erzsébet császárné a budai várkertben.“ (Rajz. *Stuhlmüller.*) „Képtalány.“

Ujdonságok.

—v.— (*A kolera hazánkban.*) Hivatalos kimutatások szerint Magyarország 19 vármegyében és 9 királyi városában, azaz 169 helységben a járvány kezdetétől szept. közepéig 10,161 egyén betegedett meg, kik közül 4137 meggyógyult, 4371 meghalt s 1653 ápolás alatt maradt. Pesten szept. 19-dikéig kolerában 1454-en betegedtek meg, kik közül 634 meggyógyult, 704 meghalt s 116 ápolás alatt maradt; Budán ugyanezen idő alatt 940 volt a beteg, kik közül 318 meggyógyult, 440 meghalt s 182 ápolás alatt maradt. Szeptember 19-ke óta a járvány terjedőben van, s Pestmegyében ismét több helyen kitört, mint Rákos-Palotán s Tinyén, mely utóbbi kis helységben 8-10 embert ragadott el. A pesti városi hatóság bámulatos közönyt tanusítván, mi ellen multkor már felszólaltunk, most a „P. Napló“ is erélyesen követeli az 1861-dikei bizottmányoknak ezen egy esetre visszaállítását, hogy rendelkezzenek a tehetetlen városatyák helyett. — Egy uttal figyelmeztetjük olvasóinkat, hogy a mindenféle borovicskát, koleracsöppeket, essentiákat s a többi ily legtöbbször ártalmas dolgokat ha már épen akarják, hát vegyék meg, de dobják is ki az ablakon. E helyett készítettessenek a gyógyszerárban kámforszeszt (egy itce erős és tiszta borszeszben feloldatván egy font kámfor), s a hol nagyobb a járvány, vagy ha kissé nem érzik magukat jól, ebből vegyenek be naponként 3—4-szer cukron 4—5 csöppet. Hasmenés vagy hányás esetén minden negyedórán 4—5 csöppet. Azonban ezen szer, valamint a multkor közlött recipe is csak az orvos megérkezéskéig alkalmazandó.

— (*A legveszélyesebb könyvek.*) Egy plebános szivére kötötte hiveinek, hogy ama könyveket, melyek a fejet megzavarják és a szívet megrontják, megsemmisítés végett szolgáltatassák be neki. Másnap egy kedélyes atyafi saját és szomszédjai — adókönyvecskéit azon megjegyzéssel nyújtotta át a plebános urnak, hogy ezek a könyvek zavarják meg legjobban az ő fejeiket.

— (*Rónay Jácint*) munkatársunk 20-án érkezett Pannonhalmára, hol a bencések nagy lelkesedéssel fogadták. Rónay egészen sima képpel, angolos öltözetben jelent meg, melyet 17 év óta viselt, de rendtartásai még azon este átöltöztették. Rónay 1849 óta nem sokat változott, csak kissé megelt. Pannonhalmáról Székes-Fehérvárra utazik, ott lakó testvéreire, aztán Márkl Ignác címz. püspök rokonához Veszprémbe, majd Pestre, s itt alkalmasint hosszabb ideig fog tartózkodni.

— (*Pulszky Ferenc neje és leánya*) emlékére a szécsényi ref. templomban gyász isteni tiszteletet tartottak. Pulszkyban Szécsény vidékének népe

feledhetlen emlékü jóltevőjét siratja, ki az 1847-diki év insége idején hat hónapon át naponként 500 embert látott el élelemmel; korábban pedig sokáig havonként 1000 pfirtot adott a szegények nyomorának enyhítésére.

— (*Hajnik Károly*), a magyar gyorsírás megalapítója, f. hó 22-én Budán, 59 éves korában elhunyt. Hajnik 1832-ben lépett föl mint első magyar gyorsíró, s azóta a jelen évig valamennyi magyarországi és erdélyi hongyülésen működött. 1848-ban a magyar miniszterium országos gyorsírói főnökké nevezte ki, s politikai küldetéseikkel is megbízták. 1857-től 1863-ig a „Magyar Sajtó“ felelős szerkesztője volt, a mely lapot ez idő alatt több kitünő publicista vezetett.

— (*A főváros összes tanintézetében*) a tanítás megkezdését az uralgó kolerajárvány miatt nov. 1-re halasztották el.

— (*Szilágyi Virgil*), a ki nemrég szabadult ki a fogságból, családjával együtt Olaszországba utazott, s ott szándékozik állandóan letelepedni.

— (*Rögtöni halál.*) Folyó hó 23-án a Tigris szállodában több gr. Forgách jött össze nemzeti perükben egyezkedni. Ezek egyike, gr. Forgách István, a mint saját álláspontját fejtegetné, hirtelen és véletlen a pamlagon hátradől, vizet kiált — s egy perc alatt meghalt. Az orvosok a gyors halál okát régi szivbajnak mondják.

— (*Kivégzés.*) Bécs-Ujhelyen pénteken egy gyalogsági tisztet, ki a königrázi csatában tanusított magatartásaért törvényszék elé állítatván, halálra ítéltetett — agyonlöttek.

— (*Benedék tábornagyáról*) soká hallgatott a hír; most azt írják, hogy Grátzban van.

— (*Az orosz államfogságból*) hazatértek között egy magyar is van, Lányi Antal Nyiregyházáról.

— (*Gyűltés divat.*) Párisban a divat már a gyűltős puskát is hatalmába ejtette. A párisi uracsok most oly melltűket viselnek, melyek a porosz fegyvert minden részletében hiven visszatükrözik.

— (*A poroszok és osztrákok veszteségei az utóbbi háborúban.*) A berlini hiv. lap a következő kimutatást közli: 1. A poroszok s szövetségeseik részéről megsebesültek s eltűntek száma: 4 tiszt, 1692 altiszt s közember, összesen: 1696. Az osztrákok és szövetségeseik sebesültjei: a) az innenső depotba hozatott 528 tiszt, 35.932 altiszt s közember; b) a poroszországi kórházakba hozatott osztrák részről 411 tiszt, 13.935 altiszt s közember: összesen 939 tiszt, 49.867 altiszt s közember. A foglyok összes száma: 50.806. — 2. A poroszok s szövetségeseik sebesültekben s holtakban vesztettek: — a) 164 tisztet, 2573 altisztet s közembert holtak-

Második évi folyam.

39. szám.

Szeptember 30. 1866.

Az idei háboru főszereplői.

Bismarck.

Frigyes Károly porosz kir. hg.

Garibaldi.

Persano.

Az olasz és német háboru főszereplői.

Mielőtt személyekről szólnánk, olvasóink nem veszik talán rossz néven, ha előbb a háboru kitéréséről szólnunk röviden, miután a politikai lapok cikkeit vajmi kevesen kísérik napról napra figyelemmel.

E háboru kitérésére látszólagos okot Schleswig-Holstein szolgáltatott. Az egyesült osztrák-porosz hadseregnek Dánia ellen 1864-ben viselt háboruja s az ugyanazon évi aug. 30-dikán kötött béke következtében az Elbe-hercegségek Dánia uralma alól elvették, de sorsuk még ezutánra is bizonytalan maradt, mert míg Schleswig-Holstein az augusztenburgi herceget óhajtá uralkodójául, miben Németország is támogatta, az alatt egy részről az orosz által gyámoltott oldenburgi hűben trónkövetelő támadt, míg más részt Poroszország is maga számára látszott akarni e hercegségeket megtartani s követeléseit már 1865. februárjában nyíltan ki is mondta, mikbe Ausztria belé nem egyezett; s midőn a német közép-államok márciusban azt indítványozták, hogy adassék át a hercegségnek kormányzása augusztenburgi Frigyesnek, Poroszország oda nyilatkozott, hogy ez indítvány a Bund hatáskörét túllépi s áprilban a porosz alsóházban kinyilatkoztatta a hadügyminiszter, miként Poroszország elhatározta a kiel kikötőt (Schleswig-Holsteinban) maga részére megtartani s megerősíteni. Ennek következtében Poroszország s Ausztria közt igen felszültté lőn a viszony, azonban a diplomatiái tárgyalások 1865. aug. 14-dikén a gasteini egyezményt hozták létre, melynél fogva az ügyek végleges rendezéséig Holstein közigazgatását Ausztria, Schleswigét pedig Poroszország vállalja el.

Ily módon a háboru kitérésére csak el volt választva s ennek kitérésén annál kevésbé lehetett kételkedni, mert napról napra határozottabbak lőnek azon hírek, hogy Poroszország Ausztria ellen Olaszországgal szövetségbe lép, mely utóbbi állam az 1859-ben meg nem nyert Velencét igyekvék most magához csatolni. Minden oldalról elkezdődtek a hadi készülétek s ezekkel egyidejűleg folytak a jegyzékváltások, melyekben egyik hatalom a másikat vádolta a hadikészületek megkezdésével. Ausztria elhatározta védeni magát, s hogy a hercegségek ügyében is tegyen valamit, ezekről való jogairól 1866. június 1-én a Bund javára lemondott, mit Poroszország a gasteini egyezmény megszegésével magyarázott s reá Holsteint rögtön haderővel szállotta meg, úgy hogy az osztrákoknak onnan ki kellett vonulniok.

Gyorsan követték ezután egymást az események. A Franciaország által javasolt konferencia nem jött létre, Ausztria ellenben azon indítványt tevő, hogy Poroszországnak Holsteinba benyomulását tekintsék szövetségtörésnek s lépjenek föl ellene haderővel, mit a német államok nagyobb része el is fogadott. Poroszország azonban erre a szövetségből kilépésével felelt. Két nappal később Frankfurtban határozottá lőn Ausztria azon indítványa, hogy a szövetségi seregek mozgósittassanak, azonban a porosz csapatok már jun. 15-dikén benyomultak Szászországba. Ausztria 20-dikán kapta meg olasz, 21-dikén pedig porosz részről a hadüzenetet s e napokon ellenségei mind délen, mind északon átlépték határait. Olaszországban Custozánál kedvezett az osztrák fegyvereknek a szerencse, azonban északon oly diadalmasan nyomult előre a porosz, hogy ehhez hasonló hadjáratot alig találunk a világtörténetben.

S már most áttérhetünk e háboru főszereplőinek rövid ismertetésére. Legnevezetesebb köztük kétségkívül *Bismarck*, a porosz politika lelke. Schönhausen-i Bismarck Otto gróf, Poroszország külügyminisztere, 1813-ban, a brandenburgi hercegségben született. Iskoláit elvégezvén, birtokain gazdálkodásra adta magát. Politikai jelentőségre csak 1847-ben vergődött, midőn a berlini egyesült országgyűlésen a szász nemesség képviselője lévén, a jobb oldal vezéréül fogadta őt. 1849-ben ismét megválasztották az alsóházba s ekkor is vezére volt a reactionárius jobb oldálnak, úgy hogy buzgalma a kormánykörök figyelmét nem kerülheté ki s így történt, hogy 1852-ben titkári minőségben Frankfurtba küldetett s ugyanoda három hó múlva Poroszország követőül nevezetett ki; később Oroszországba küldték ugyanily minőségben, 1862-ben pedig miniszterségre szölitették föl, de ezt akkor még nem fogadta el, hanem e helyett inkább választá a párisi követi állomást, hol a császárral sokszor értekezett a jövő politikája fölött. Ugyanazon évben azonban Poroszország külügyminiszterévé lett s azóta vezet ezen állam politikáját.

Garibaldi Józsefet sokkal jobban ismeri a világ, hogysen ismertetnünk kellene őt; a mostani olasz háboruban leginkább Tirol ellen működött s ismét két ízben sebesült meg.

Persano az olasz hajóhad főparancsnoka volt; ő vezényelt a szerencsétlen lissai ütközetben. Nevezetes körülményül jegyzik meg róla, hogy Tegethoffal, az osztrák hajóraj parancsno-

kával s a lissai győzővel együtt tanulta a tengerészeti iskolákat.

E háboruban azonban tevőleges működése által legnagyobb szerepet vivott ki magának *Frigyes Károly* porosz kir. hg, Poroszország első katonája. Berlinben 1828-ban született s katonai pályára neveltetvén, már kora ifjúságában rendkívüli hadvezéri tehetséget árult el. 1848-ban százados lett s ekkor részt vett a schleswigi hadjáratban, s a következő évben a mostani király táborában mint őrnagy a Baden elleni expeditióban, hol két sebet kapott. Az erre következett hosszabb békét tapasztalatok gyűjtésére használta föl s ezért 1858-ban Francia-, később pedig Skótországot utazta be. 1861-ben a király e nagyreményű hget a III. hadtest főparancsnokának nevezte ki s így 1864-ben részt vett a schleswig-holsteini hadjáratban, hol mint hadvezér fényesen tündökölt.

A mostani háboru kitörésekor ő neveztetett ki az I. hadsereg főparancsnokának, mit a sereg ki-

törő örömmel fogadott s a poroszok ifju Blüchernek tartják őt, ki ért hozzá, hogyan kell a sereg minden erejét kifejteni. Ő hozta be a porosz seregbe a francia könnyűséget, s a lovasság neki köszönheti teljes kiképeztetését a vivásban. Azon föltétlen bizalmat, melyet benne a sereg s a nép egyaránt helyez, várakozáson felül igazolta azon gyors és fényes eredmények által, melyeket Csehország véráztatott mezőin kivivott s azt hiszik, hogy az egész merész haditerv pontos kivitelének érdeme legnagyobb részt Frigyes Károly hereceget illeti. Az ő hadserege képezte az ellenség ellen működő porosz hadak centrumát s ő rá sulyosodott a fő teher és fő felelősség.

Frigyes Károly hg kiváló előszeretettel viselte a huszár egyenruha iránt s rendesen azt hordja. Néhány év előtt könyvet adott ki a francia hadseregről, mely műve nagy feltűnést okozott a katonai körökben.

Vajdaasztala. *)

— Székely ballada, *Becze Antal* gyűjteményéből. —

Bódogasszony este
Záporosó hull le,
Oláh vajda Bálványosból
Esze veszve fut le.

Hova, hova vajda?
Menyek Móduvába,
Nincsen tovább maradásom
Bálványos várába'.

Gyere fiam Ilyes,
Megélünk mi így es;
Hozd-e a sok szép kincset?
Nem én, csak egy kincset.

Barna leány barna,
Hozzá simul karja,
Záporosó sütrü eső,
Nem látja a vajda!

Rengetegbe futnak,
Nincs nyoma az utnak,
Hajnal felé, reggel felé
Saj-havasra jutnak.

Esztenába ¹⁾ mennek,
Oláh bácsra ²⁾ néznek,
Az oláh bács fíris sajtot
Levág egy darabot.

Laposkő egy asztal,
Leülnek nagy bajjal,
Buson esznek, eddegélnek
S tovább mennek azval.

Barna leány barna,
Holován az arca,
Arecájára gyöngyharmat hull
'S vissza-vissza fordul.

Közli: *Kriza János*.

Híres magyar törpék.

Rendesen azt tartják, hogyha a végzet valakit nagy testi hibákkal látogat meg, azt a gondviselés bizonyos ritkább szellemi tulajdonokkal kárpótolja, s bárha e néphit nem mindig teljesül, de sokszor igazolásával találkozunk.

Ha a régi hunnokat elődeinkül tartjuk, ez esetben a híres magyar törpék közt első helyen Attila törpe udvari bolondját, Zerkónt kell fölemlitenünk ki Aspar római tábornoktól mint hadi zsák-

mány került a hunnok birtokába, kik elvezették őt Attilához, de a nagy király ily megtestesült bolondságot látni sem kívánt. Azonban Attila bátyja, Buda sokkal szivesebben fogadta Zerkónt s csakhamar annyira beleszeretett törpéjébe, hogy e nélkül el nem lehetett. Buda halála után Zerkónt Attila

*) „Vajdaasztala“ egy jókora laposkő a moldvai határszélen.

¹⁾ Birka-karám. ²⁾ A ki a sajtót készíti.

ajándékba küldé vetélytársának Aetiusnak, ki őt visszaadta régi gazdájának, Aspárnak.

Azonban minden kor leghiresebb törpéje a szigetvári hős Zrinyi Miklós unokaöcse, a történetünkben is nagynevű *Alapi Gáspár*, ki ugyan püpos vala s alig négy lábnyi magas, de hősiségére nézve kortársainál nagyobb. A törökökkel vívott egyik csatában az ellenség közé keveredett s egy óriás müzlmán már ráemelte sulyos szablyáját, midőn egy másik rákiáltott: „Szégyeld magad! te meg fuss, te *kis béka* s másodszor ne mutatkozzál.“ — A magyarság e pillanatban előre nyomult, s Alapi így kiáltott fel: „Emlékezzetek meg a *kis békára!*“ s ezzel kiragadva egy holt spahi kezéből a kopját s kardot, szerencsésen barátjaihoz jutott.

E pillanattól fogva büszke volt a „*kis béka*“ névre s csakhamar e név alatt lőn az egész országban ismeretes. Midőn Arszlán basa 1562-ben Szigetvárt meg akarta lepni, Alapi tervét nemcsak meghiusította, de seregével együtt tönkre tette őt. Alapit ez alkalommal vakmerősége ismét veszélybe sodorta s már körül is volt véve, mivel azonban a törökök inkább a deli termetű Zrinyit s ennek délceg barátait tartották szemügygyel, azért Alapi csupán csak könnyű sebben részesült ez uttal.

Midőn Szolimán zultán 1566-ban Szigetvár alá nyomult, a „*kis béka*“ 1500 emberrel a tizszer hatalmasabb haderő ellen indult s ennek Szokoli Mehmet vezér alatti előcsapatát éj idején meglepven, azt megtizedelte s számos török főtisztet és nagy zsákmányt hozott a várba vissza.

Midőn később az ostrom folytán lángba borult a vár, és Zrinyi hős halállal elesett, Alapit néhány társával együtt elvágták a hidtól, úgy hogy most az egyik bástya boltozata alá volt kénytelen menekülni néhány társával, mialatt a löporos torony

légbe röpült. Megmenekülhetésében azonban esalódott s a janicsárok fölfedezvén a rejtekhelyet, kérlelhetlenül lemészárolták a menekülteket. A „*kis békát*“ rút alakja azonban most is megmentette, mert a hagyomány szerint alárendelt esatlósnak tartván őt a törökök, odahurcolták Zrinyi holt testéhez, hogy kapcsolja le annak karjairól a pompás aranyperceket. Alapi ekkor imádott barátja testére borult, felnyitotta a titkos rugón járó kapcsolat s oda dobta azokat a zsákmányra vágyódóknak, kik ezzel eltávoztak, s megmenekülni engedék a törpét.

Alapi azután még tizenhat évig volt Kanizsa p. rancsnoka, majd Horvátország báni helytartója, s még számtalanszor boszulta meg magát a törökökön. Meghalt 1584-ben.

A szóhagyomány szerint igen szeretetreméltó törpe volt a herceg Batthyányi udvarában élt *Hosszu Miska* is, tán épen rövidsége miatt neveztevéen így. Ura Mária Therésia minisztere s a később II. József néven nevezett koronaörökös főudvarmestere volt. *Hosszu Miska* nem jutott vén korra, mert vigyázatlanságból meszes verembe esett s abba 1743-ban 34 éves korában beléfult.

Pozsonyban 1844-ben három láb magas, de már hetvenhét éves erdélyi születésű törpe jelent meg, ki leginkább rendkívüli női arevonásai által tűnt fel. Ez a törpe tisztos kora dacára igen élénken lejtette a fásasztó oláh táncot, nagy jártassággal dudált s hébehóban énekelt is.

Végül még egy magyarszületésű törpe színészről kell megemlékeznünk. Ez a budakeszi születésű, két láb s három hüvelyk magas, huszonöt éves *Kiss Józsi*, a ki nagy tehetségéhez mérve talán szintén kicsinynek tarthatta a magyar közönséget, mert mint komikus, Piccolo és Petit babszem Jancsikkal Thalia német templomaiban szolgált a muzsáknak. Közli: *Kiscárdai*.

Vadászati kirándulás nyugati Mexikóba.

Xántus Jánostól.

(Vége.)

A mint utazónk Camistóba, kirándulása célpontjára ért, onnan egy indust küldött e hely távollevő birtokosa, don Alvarez után s mig az megérkeznék, vadászattal s gyűjtéssel foglalkozott.

Elhelyeztem magamat otthonosan, — mondja szerző — s a teknőcvadászoktól még két canoét fogadtam fel embereikkel együtt s naponta különféle irányban kirándulásokat tettem a partok hosszán úgy, mint a különféle apróbb szigetekre. Örökké

sajnálni fogom, hogy nem vittem magammal több borszeszt, mert tengeri halakat és tengeri gerincteleneket oly változatosságban és számban gyűjthettem volna össze, a minőre még életemben alkalmam soha sem volt. A terrászként emelkedő vihar-edzte sziklák közt ugyanis számtalan kisebb-nagyobb mélyedések léteznek, melyek a naponként bekövetkező apály ideje alatt 3—4 láb magasan is vannak a tengerszin fölött. A tenger apályba száll-

ván le, ezen mélyedések a sziklában vízzel telve maradnak természetesen, s a legcsudásabb tengeri állatok csakugy hemzsegnek bennök. A lyak nagysága szerint egy vagy két indus neki állítottam egy-egy fazékkal, a vizet kihányták — s az állatok ott voltak a gödörben viz nélkül, s ezrenként birtokunkban oly könnyű szerrel, s oly állatok, melyeket különben épen nem lehetne kézre keríteni. — Ezentul a gödör minden képzelhető tengeri füvek, szivacsok, polypok, anemonek stb. gyűlhelye volt; s valóban mindenik ily gödörben

nius első felében, vagy közepe táján kezdődik, s tart októberig. Közeledtére a tengerpartról mindenki az ország belsejébe vonul magasabb vidékekre, hol a levegő tiszta és egészséges; mert az alacsony tengerpart (melyet Tierra calientének neveznek) ilyenkor különösen lázak fészke, mihez még skorpiók, szunyogok, sokféle kulláncok, homok-legyek, bolhák, s Isten a megmondhatója mi más kinzó állatok sokasága járul, hogy az életet absolute lehetlenné tegyék. Hajók a part körül ilyenkor örökös veszélyben vannak, mert a viharok

Nyugat-mexikói indus typus.

egy-egy kis új világ tárult fel bámuló és csudálkozó szemeim előtt, de mint mondtam, kellő mennyiségű borszesz hiányában, csak igen kevés példányt menthettem meg a tudomány számára.

Végre május vége is bekövetkezett, s a nehéz kormos felhők, melyek az eddig tiszta eget boriták, a távoli dörgések viszhangzó moraja hegycinkben, aztán a tikkasztó hőség, mely csaknem földre nyomta az embert — figyelmeztetőül szolgáltak, hogy a félelmes esős évszak, vagyis L a s a q u a s ideje közelit. Az esős évszak ugyanis rendszeren ju-

egyszerre s minden előjel nélkül szoktak — mintegy lecsapni a partvidékre s oly ellenállhatlan dühvel, miként ritka eset, hogy ilyenkor hajó menekülhet. Mindezen körülmények arra birtak, hogy visszautazásomat Manzanilloba siottessem.

Épen, a mint tanácskoztunk a hazatérhetés lehetőségéi fölött, jelentették, hogy egy közeli Tamato nevű kis indus falunál jaguárok mutatkoztak.

A hír vétele utáni reggel, azaz már éjfél utáni 3 órakor canoeban voltam, Tomatoba utazandó az e közben megérkezett Don Alfonsoval,

Másnap a korány feltárta előttünk az egész vidék báját összerezgésének végtelen pompájában; és épen ekkor haladtunk két magas, kerekdednek látszó szigetke közt, sziklás, csaknem függőleges partjaikkal oldalainkon mintegy fenyegetőzve. A szigetek teteje szálás fákkal borítva, s imitt-amott nagyterjedésű magas dudva, gaz- és korócsalattal van megtömve, mely helyiségben jelenleg a vízi madarak — különösen gémeek — minden ezen égálg alatt előforduló neme épen költött, tökéletesen biztosságban érezvén magukat emberi tolakodás vagy egyéb eshető veszély ellen. Azonban csalatkoztak, mert én ott is felkerestem őket néhány nap előtt, s jól megtizedeltem tojásikat úgy, mint magukat a madarakat. Minden fészekre alkalmas és képzelhető hely el volt foglalva ezen szigeteken a madarak által; a fák minden ágán, a sziklák minden lapos helyén, minden csucsan fészek volt, sőt a magas gazban is fészek fészek mellett volt, úgy annyira, hogy tojásom kellett járnom. A költő madarak épenséggel nem akartak távozni a fészekről, úgy dobáltuk őket ki, vagy rugdostuk szét, s még akkor is szárnyaikkal verdestek körülünk, és sziszegtek. Egy nagy papagály (az Ara militaris) szinte százanként fészkelte köztök, többnyire a kőszál hasadásaiban költvén — minden fészek nélkül.

A mint reggel elhaladtunk a szigetek mellett, az egész légkör telve volt kárógó és sivitő madár felleggel, s süketítő volt az éhes ifjú madarak sivitása a szigeten. Mindenféle sirályok, orvmadarak, gödények, ibisek, gémeek, papagályok összeviszakeverve oly képzelhetlenül zajongtak körülünk, hogy az ember egészen elvadult láttukra a pokoli zajban.

Minél fölebb haladtunk, a tájkép annál szebbé változott, sok helyütt a dús növényzet annyira kifejlett, hogy a fák koronái fejünk fölött csaknem egyesültek, s nagy távolságra mintegy eleven tunnelben utaztunk; hozzá a gyönyörű virágok, melyeknek illatárja az egész légkört oly élvezetessé varázsolta, a számtalan énekes madarak kellemes zaja, közbeszöve néha egy-egy papagály rikácsolásával, minden oly kedves változatosságot adott az egésznek, hogy utazásunk valóban kellemes volt. A kinyuló vékony ágakon számtalan Icterus-fészket lehet látni, melyek zacskóformájuk, s vékony végöknél fogva aggatják a víz fölé nyúló magas ágakra.

Végre elértük a helyet, honnét gyalog kellett Tomatoba utaznunk, mert nincsen közvetlenül a folyó mellett. Felpakoltuk készleteinket, s egy mi-

mosa s füge-sűrűségben keresztül néhány perenyi gyalogolás után megérkeztünk az indus faluba.

A kíváncsi indusok apraja s örege, kutyáikkal együtt tüstént körülfogott s csodálkozva nézegette mindenemet, mert fehér ember megjelenése köztök ritkaság.

Itt hallottuk, hogy egy pár jaguár már hetek óta sok pusztítást tett Tomatoban, s Don Alfonsónak is 1 csikáját s 2 üszőjét megették. Azonban épen oda érkeztemmel kaptunk tudósítást, miként 2 nap előtt egy, a tengerparton lakó ranchero (indus gazda) lovait támadták meg, tehát bizonyos volt, hogy jelenleg ott fognak egy ideig pusztítani. Egy nap mindamellett Tomatoban maradtam, s másnap reggel a ladikot a Tomato torkolatjához rendelve, hogy reám várakozzék, én Don Alfonso kíséretében öszvéren a ranchóra elindultam.

A nap csaknem nyugvóban volt, a mint váratlanul a homokban emberre bukkantunk, ki hosszú puskát tartva kezében, gödörben ült.

Az ember maga a ranchero volt, félvérű s Don Alfonso komája, s a rejtélyes jelenlét tüstént meg lett magyarázva. A jaguár ma reggel nagy teknőcöt ölt meg a tengerparton, épen a hol a rancherót találtuk, s a teknőc ott is hevert mellettünk. A jaguár csak nyakát ette meg s remélhető volt, hogy ma este visszatér felenni a maradékot. A ranchero fogadni akart legszebb lovában, hogy a jaguár meg fog jelenni, de nem akart semmiképp belecselezni, hogy én lőhessek reá, mert mint mondá, maga akarja magát megboszulni rajta a sok kárért, melyet gazdaságán elkövetett. Végre Don Alfonso biztatására úgy egyezett meg, hogy 40 dollár készpénzért átengedi a lövést, s még akkor is, ha netalán meg akarnám tartani az általam megöleendő állat bőrét, neki azért 6 dollárt fizetendek. S ha elhibáznám a jaguárt, neki a bőrt még akkor is megtérítem. Az alku e szerint 46 dollár, vagy is épen egy mexikói uncia volt, biztosítva előfizetés által minden eshetőségre, még arra is, ha a jaguár engem a tengerbe kergetne, vagy összeszabdalna.

Sietni kellett. A rancheró öszvéremre ült, s Don Alfonsoval együtt elment, hogy a pár száz öl távolságu sűrűségből szemtanui lehessenek a történéődőknek. Én elfoglaltam a ranchero helyét, biztosság okáért Sharp-puskámról a kupakot ledobtam, s felporozva gondosan, egy új Eley-kupakot helyeztem helyébe, ezt ismét a sárkánnyal lenyomtam, sőt hogy semmi se hiányozzék az elővigyázatból, meg is repesztettem.

Ez megtörténvén, szemlét tartottam a helyzet fölött. A gödör, melyben helyet foglaltam, tölcserformán volt vájva a homokban, s a belőle kihányt

főveny köztem és a teknőc közt mintegy mellvédet képezett. Szanaszét sok pálma- és tamarindtusók heverték a homokban, melyeket a magas tavaszi zajlások partra hánytak, s egy pár ily gondtalanul a homok mellvédbe helyezett rothadt tusók lehetővé tette, hogy engem a jaguár ne láthasson, míg én könnyen célba vehettem, s minden mozdulatát figyelemmel kísérhettem. A teknőc csak legfőlebb 8 lépésnyi távolságra lehetett puskám csövétől.

Helyiségem épen a homokszegély közepén volt, hátam mögött ugyanis mintegy 300 lépésnyire a zajló tenger s előttem ugyanoly távolságra (a homokkal mindenütt párhuzamosan futó) erdőszegély, s az erdő pereme törpe mimosa- és kaktusz-féle növényekből állott.

A nap pár perc előtt már leáldozott, s az egész láthatár mögöttem narancs-vörös fényvel volt borítva, míg előttem keletre a hegyek és erdőségek mindinkább sötétedtek s homályosodni kezdtek.

Lelapulva várakoztam a gödörben, a csendesség valóban siri volt, csak imitt-amott egy-egy bagoly vagy lappancs kezdett visítani a rengeteg fölött; a jaguár még mindig késett.

Minden másodpere egy-egy örökéletnek tett, szívem dobogását tán messze meg lehetett volna hallani, már-már türelmemet vesztettem.

Épen északfelé kémleltem az erdőszegélyt, a mint néhány száz lépésnyi távolságban tőlem végre csakugyan kiszökött a sűrűből a jaguár, s sebes ugrásokban felém közeledett. Fele uton megállt, fölemelte fejét, köröskörül tekintett s hosszan szaglált, hogy minden szuszogását hallhattam; azután megindult, folyvást hangosan kurrogva. Utóbb megint megállt, tán nem több mint 25 lépésnyire hozzám és ismét kurrogott. Ekkor kurrogása viszonoztatott egy közeli hegyoldalról, néhányszor és sebesen egymásután, mire, mint látszott megelégedéssel, pár szökésben a teknőcnél termett.

Csak ekkor láttam át helyzetemet egészen, a mire nem is gondoltam; megtörténheték ugyanis, hogy a másik jaguár is megjelenik, s mit tettem volna egyetlenegy lövéssel? Az igaz, hogy egy biztos 6 lövésű Colt-revolver is volt nálam készen, felsárkányozva, de ezt csak sürgető veszély esetében használhattam, azon esetre, ha az állat megsebesítve rám rontandott.

A jaguár éhes lehetett, mert se társát be nem várta, se a közeli helyiséget ki nem kémlelte, ha-

nem szabadalni kezdte a teknőcöt tüstént, a mint megérkezett.

Ismét közelebből kurrogás hallatszott, a jaguár félbeszakította foglalkozását, fülét felhegyezte, s szaglálódva nézett a hely felé, honnét a kurrogás hallatszott. Másik pillanatban megfordult, s erősen szaglálva mereven függesztette villogó zöld szemeit felém.

Ha lehetett volna, ekkor szívesen átengedem volna a rancheronak a lövést, sőt ráadásul a neki adott összeget is. A pillanat válságos volt, minden percben megérkezhetett a másik macska, vagy fölföldözhetett jelenlétemet a lakmározó, s ki tudja, — hogy végződött volna a kaland.

Epen a mint gondolomra el akartam sütni a fegyvert, újból szabadalni kezdte a teknőcöt, s hogy kényelmesebben hozzá férhessen, macska módra neki feküdt. Ekkor oldallal volt felém, egész hosszában; karomat kinyújtottam, hogy üngöm redője se legyen akadály, irányoztam, ujjam a billentyüt érinté, ezt nyomban egy éles csattanás követte, s valami a gödörbe mellém zuhant, de a füst és szemembe szórt fővenytől nem láthattam semmit.

Az izgatottságot, melybe azon pillanat hozott, leírni vagy elbeszélni nem lehet, ilyet érezni kell mindenkinek hason körülmények közt, hogy kelőleg felfoghassa. A jaguárt első lapockájába táltam, s a kétlatos hegyes golyó egész mellét átfurta, s a tulsó — jobb oldali — vállcsontban lapult meg. A lövés természetesen halálos volt, de annyi ereje mégis volt az állatnak, hogy egy végső ugrásban hozzám szökjék a veszély helyére, hol azonban erőtlen és élettelen tömegként omlott össze, piros vérével bőven festve a fővenyt.

Néhány pillanat múlva Don Alfonso is ott termett a rancheróval, s mindketten szerencsét kívántak a valóban királyi vad láttára, mely csakugyan gyönyörű him példány volt, s a lehető legszebb szőrben jelenleg. Nehézsége becslésünk után mint-200 fontot nyomhatott, s hossza farktővig 5 láb 5 hüvelyk, farka pedig 3 láb 3 hüvelyk volt.

A ranchero lakása közel volt, de azért nem kis vesződségbe került a jaguárt oda szállítani. Próbáltuk a lovakra feltenni, de közel sem lehetett hozzájuk jutni, úgy félték. Így nem maradt más hátra, mint Don Alfonsot revolveremmel ott hagyni, hogy őrizze a hullát, s mi a rancheróval lakásához lovagoltunk, honnét ő két markos indust küldött ki egy saraglya-formával, kik aztán haza hozták szerencsésen a jaguárt.

Tropikus táj nyugati Mexikóban. (Xántus cikkéhez.)

Mit hittek s mit hiszünk a földről?

Mai fogalmaink szerint semmi sem tűnik fel egyszerűbbnek és természetesebbnek előttünk, mint földünk alakjának és mozgásának ez idő szerint már nagyon is közönségessé vált tudománya; — pedig nagyon sok téves ellenvélemény dacolt, még pedig győzelmesen, ezen tudománnyal. Mi földünk alakját illeti, azt bajos valamely ismert tárgyhoz hasonlítani. A chaldeusok üregesnek, uszó esónak-alakunak képzeltek, míg mások gömbölyű, dobhoz hasonló hengerhez, vagy pedig épen

szünetlenül a nap — mint a nyomtató ló kocsisa körül; a szél ezen állat fáradt lehellete, az erdőségek szörét, a földingások bőre rágásait képezik, s az emberek kis lovagocskák, kiket ezen állat hátán tova ragad.

Valóban költőileg mondják az indusok, kik előtt a lotus szent, hogy a föld felszine szép lotusvirág, mely gyökereit mélyen leássa, s leveleit az oceánon fél- és egész szigetek alakjában terjeszti el. Az emberek ezen óriás virág kelyhét lakják, s an-

Erzsébet császárné a budai várkertben. (Rajz. Stuhmüller. Szövege a „Vegy. Közl.“ közt.)

hegyével lefelé álló gulához hasonlították. A zsidók négy oszlopra építették a földet, melynek középpontja Jeruzsálem vala; az első keresztények osztottak e véleményben, s egyszermind azt állították, hogy a messiásnak a megváltás munkáját épen a föld középpontján kelle elkezdenie.

Ne csudáljuk, hogy a költészet ezen tárgyat is felölelte. Kedélyes költők a földet terített asztalhoz hasonlították melyet az istenek bőkezűen megraktak adományaikkal, s melyhez folyvást új vendégek járulnak. Más költői okoskodás lakóföldünket óriási állathoz hasonlítja, mely vágat

nak nedvével táplálkoznak.

Ezzel ellenkezőleg sokan a földet óriási tojásnak hitték, melyet a nap kelt ki, s mely a légkörben mint lágy fészekben van elhelyezve. Ezen tojásból napok, évek s évezredek során át apró állatok kerülnek elő, melyek annak felszínén vándorolnak.

Voltak népek, melyek azt mondták, hogy a föld a csillagok között, a sötétkék levegőig világló tengerén, soha nem végződő utján, vitorlázó hajó. A hegyesúcsok az árbocok, a felhők a vitorlák, s a lapály a fedélzet. A kormányos tetszése sze-

rint vezeti a hajót, s a gépezetet önkényüleg rendezi.

E költői nézetek azonban nem sok esorbát ejtének a tudomány kutatásain, mely az ő, ámbár természetlen elméleteiben kifogyhatlan vala. Ugy látszik, hivatása volt a balvélemények tömkelegében századokon át tapogatózni, s a mi ott véletlenül kezdi közé került, azon tántoríthatlan makacssággal csüggeni. De voltak felvilágosult szellemek, kik legalább sejték a valót; — Pithagorás, Plató és Arisztoteles egyezőleg taníták, hogy lábellenseink vannak. Mindamellettt úgy látszik, hogy az ötödik század egy matematikusa, *Kleomedes* vala az első, kinek ezen tárgyban tiszta fogalmai valának, s a föld gömbölyü alakját azon körülményből következteté, hogy nem mindenütt ugyanazon csillagok láthatók, és a napéjegyének nem mindenütt esnek ugyanazon napokra.

Most már bárki könnyen meggyőződhetik ezen akkor kigúnyolt tan valódisága felől, ha a tengert szemléli, melynek felszine meg van hajolva; — a tenger látható határánál, ott, hol az éggel ölelkezik, az elröpülő hajónak először alsó része tűnik el, s az árbocok csúcsai legtovább láthatók. Ha a hajó nem gömbölyü síkságon mozogna, akkor annak alja az árbocokkal egy időben veszne el szem elől.

Ugyanez tapasztalható valamely hegy megmászásánál is, midőn látkörünk a magasság növekedésével szélesbedik. Ha a föld felszine nem lenne mindenfelé egyenlően meghajolva, akkor a sikon ép oly messze, sőt tisztábban láthatnánk.

Ki holdfogyatkozást látott, könnyen észrevehette, hogy a földnek a hold elé vetett árnyéka kerek; már pedig a mely tárgynak kerek árnya van, annak magának is kereknek kell lennie.

Az első bárdolatlan észleletek azon meggyőződésre vezették az embereket, hogy a nap, miként szemmel látható — mozog, a föld pedig áll. Ezen balvélemény csakhamar oly mély gyökeret vert, hogy századok folytán győzhetetlennek tekintették, s rajongó szenvedélyességgel alapigazsággá megszabtatták.

Hogy Pithagorás követői a földnek önálló mozgását gyanították, az irataikból tisztán bebizonyítható. Az indokok, melyekkel ezen állításokat megcáfolni törekedtek, néha a nevetségessel voltak határosak. Hogy csak egy példát említsünk fel, azon tény folytán, hogy a babyloniak tojást főztek, azt egy szalmaedényben sebesen forgatván — azon következtetést vonták, hogy földgömbünk nem foroghat, mert ezen esetben annak felszine minden pontját felhevítené a légkör általi dörzsölés,

mint a babyloniak tojását. Persze, hogy számításukon kívül állott, hogy a légkör a földdel együtt foroghat.

Az érettebb gondolkodás első vértanúja, tudomásunk szerint *Virgil* szalezburgi püspök, a 8-dik században, ki az antipodesekről tanított. Ez *Zachariás* pápa által papi állásától megfosztatott, s Rómába vitetett, hol fogságban halt meg.

Ha figyelembe vesszük azon téves, előítéletes és többnyire fantastikus babonás véleményeket, melyeket még maguk az emberi szellem kifejlődésének történetében legtekintélyesebb férfiak is tápláltak a tudomány ezen ágában: kettős lesz azon halhatatlan szellemek dicsköre, kik az igaz meggyőződés utját diadalmasan törék meg.

Ezek élén *Kopernikus Miklós* áll, (sz. Thornban, 1473. febr. 19-én). Rendkívül éles elmével megáldatva, a világrendszer, s az égi testek tanulmányozására adta magát, s világosságot szomjazó lelke rögtön arra érzé magát hivatva, hogy a tudomány mezején az ideig folyvást uralkodott tévedéseket tisztázza. Így jutott ő lassankint, az addig fennállott előítéleteket elvetve, a legmegerőtetettebb tanulmányozás után azon nagy tételre, hogy:

„a nap álló csillag, s a föld a többiekhez hasonló égi test.”

Rögtön kiszámítá a föld, valamint több égitestek pályáját is, mely számítások a kétségeket ellenállhatlanul elenyésztették. — Fájdalom! nem volt bátorsága ezen nagy embernek számításai eredményét egészen közzé tenni. Hogy a közönségesen elterjedt fogalmakkal feltűnőleg ne láttassék dacolni, tudományát csak hypothesisként állította fel, melynek nincs más célja, mint a nagyszerű tüneményeket szemlélhetőbbé tenni. És e sajnálatos csonkítással célt is ért, mert *Kopernikus Miklós* tana megtámadatlanul maradt, s ő békés, a világ által nem zaklatott véget ért. Meghalt 1543. jun. 11-én, s a frauenburgi székesegyházba temetett el.

Huszonegy évvel később egy gyermek született Pizában, ki *Kopernikus* tanainak szabad hirdetése miatt a legkeservebb bántalmazásokat vonta magára: — *Galileo Galilei*.

Galilei 28 éves volt, midőn a páduai egyetemen tartott felolvasásain *Kopernik* rendszerét nyilvánosan magyarázá. Ő előtte ezen tan már rég kétségbevonhatatlan, de merész vállalatának következménye kiszámíthatatlan volt. Számos tudatlan, babonás és fájdalom! befolyásos ellene zárt phalanxként sorakozott eléje. — Mindenekelőtt a szent írásbó *IJósue* szavait hozák fel ellene, melyek

a napnak világosan megállást parancsolnak, minék következőleg mozognia kell; és ezen tételre támaszkodva keserü, évekig tartó tollhare kezdődött.

Galilei visszavonulva, időközben tudományos kutatásainak élt, de miután az ostrom nem akart szünni, 1615-ben, tehát következményeiben oly gazdag első nyilatkozata után 25 évvel, egy levelet irt elleneihez, melyben bebizonyítani igyekezett, hogy a szentírás azon ideig tévesen értelmezett. Ezen állítás rendkívüli felháborodást idézett elő. Elleneinek száma növekedett, s mindinkább hangosabbá vált azon egyhangu követelés, hogy a rettentetlen felforgató bármi áron hallgattassék el. — E közben Galilei gondtalanul haladt pályáján. 1632-ben, 68 éves korában, Florencben kiadta nagyszerü dialogját, mely szellemi életének gyümölcseként tekinthető. Ezen iratban körülményesen bebizonyítja a még folyvást makacsul mozdatatlannak állított föld kettős forgását, még pedig oly kézzelfoghatólag, hogy ellenei borzadva elszörnyükdének. Azonnal keserü vád támasztatott Rómában az ősz tudós ellen, ki is szigoru rendeletet kapott felelet végett rögtön megjelenni. — Galilei beteg és kimerülten bár, kénytelen volt ezen parancsnak engedelmessé válni, jóllehet egy ragályos betegség, minék folytán Toskána határainál vesztégzár vonatott, a vállalatot kétszeresen agasztóvá tevő. Rómába érkezével ügye már majdnem be volt végezve, s az inquisitio részéről már június 20-án 1633-ban megkapá ítéletét; ez a szent officium börtönében kiállandó oly hosszas fogságra kárhoztatá, meddig VIII. Orbán pápa jónak találá; egyszermind egy clesküvésí forma is szabott eléje, melyet térden állva kelle elmondania, s melyben meg kellett tagadnia csalhatlan kiszámításokon alapuló azon meggyőződését, hogy a föld forog.

Azt mondják, hogy midőn Galilei ezen eskü letétele után felállott, lábával földre dobbantva, félhangosan mormogá: „e pur si muove,“ — „pedig mozog!“

Igy végződik a tizenhetedik század ezen szomorú jelenete. Távól van tőlünk, hogy a szerencsétlen öreg elítéljük, ki kénytelen volt alávetni magát ezen eljárásnak, sőt mély rokonszenvet érziünk iránta. „A szellem erős, de a test gyöngé; és ezenfelül még nagyon szeme előtt lebeghetett Galileinek azon ember képe, ki harminc évvel előbb halálával pecsételte meg meggyőződését. — *Giordano Bruno*, híres „Cena delle ceneri“ (hamvazószerdai asztalbeszéd) címü munkájában, melyet mint szerzetes bocsátott közre, hasonlóul Koper-

nikus rendszerét védi, s ezenkívül kora szerzeteseinek és azok egyházi életének gúnyos csipkedései miatt az olasz klérus elkeseredett haragját vonta magára, mi elől futással keresett menedéket. Változatos élet után, mely őt Svájcban, Franciaországban, Anglián s Németországban üzé keresztül, hol bölesészeti állításait nagy merészséggel védelmezé, s lelkülete eredetisége, valamint a magas igazságok iránti lelkesültsége által sok követőre talált, 1592-ben visszatért Olaszországba. Velencében az inquisitio által azonnal letartóztatott, s végre 1598-ban a római inquisitiónak adottát, melyet ujjal két évig tartva fogva. Ugyanis következő állításainak visszavonását kívánták tőle: 1. hogy minden csillag napot képez, s a nyek körül az oly planeták forognak, minő földünk is; 2. hogy világrendszerünkben több égitest van, mint mennyit láthatunk, s hogy láthatlanságuknak oka kicsiségük és földüktől teméntelen távolóságuk.

Mint hogy Giordano Bruno minden visszavonást megtagadott, mint az illető edictum szóla: „eretnekies tévtanai miatt“ máglyára ítéltetett. Február 17-án, 1600. megtörtlenül állotta ki Giordano Bruno a halálbüntetést.

Különben szegény Galilei tanainak esufos megtagadása által alig mentett meg egyebet életénél. A csillagász egyelőre határozatlan időre bebörtönözöttetett, előbb rendszere s minden iratai megátkozottván. Később a sienai püspöki kastélyba száműzetett, míg végre megengedettett Florenc mellett fekvő mezei lakában való tartózkodása. Itt ismét legmegfeszítettebb tudományos buvárlatokra adá magát, s két tartalmas munkát irt a mozgás törvényeiről. — Utolsó évében tökéletesen megvakulva, süketülve, megtört testtel csak kevés ideig szenvedett, azonban a tudományok iránti buzgalma csak végleheletével szüint meg. — Meghalt Florencben 1642. január 8-án. Teteme Florencben a St. Croce-egyházban temettetett el, hol 1737-ben, csaknem egy századdal később diszes márvány síremléke állítottatott fel, a Michel Angelóé mellett.

De az inquisitio által irataira vetett átok folyvást tartott, csak Lambertini, a szelid, kegyes öreg, ki 1740-ben a pápai széket XIV. Bence név alatt tölté be, szüntette azt meg.

Századunkban a föld mozgásának elmélete a jezsuiták által vezetett római csillagdában egész tisztaságában tanittatik. — „A földnek tengeiye körüli forgása oly való igazság, melynek napjainkban már nincs szüksége bizonyítékokra, és ez

igazság ismerete a csillagászatnak köszönhető;“ — ezt *Sachi* római jezsuita atya mondja, és e szavak legünnepélyesebben elítélik a mult sötét tévedé-

seit, s a legfényesebb elégtételt adják az oly soká megvetett és elnyomott tudománynak.

Tar Gábor.

Egy férj magyar levele feleségéhez 300 év előtt.

Kivül: E levél adassék az én szerelmes atyámfiának, Sóos Kalára asszonynak, énnekem kedves atyámfiának kezébe. Erristyén, (Nyitramegyében.)

Belül: Köszönetemet írom mint szerelmes én édes atyámfiának. A hatalmas Ur Istentől kivánom egészségedet, mint szintén én magamét. Én is Istennek hála, jó egészségben vagyok mostansággal.

Szerelmes édes Kalarám! írj énnekem a te egészséged felől mint vagy. Továbbá szerelmes atyámfia, im valami madarat küldtem, egy rigófiat is küldtem: elevenen eltarthatod; két örvös galambfiat is küldtem. Im uborkát is küldtem, szökfüet-verágot is küldtem, körömverágot is küldtem, málna-rózsát is küldtem; elég vagy most rajta a málnarózsán. Írd meg: ha megszedszem-e és odaküldjem neked? Továbbá ezt írhatom szerelmes atyámfia, hogy vásárnap délután jöttem ide Ugróóra (Nyitramegyében), de még a mostohaanyámat nem láttam szemmel, sem ő énvélem szemben nem volt. Továbbá a majorné felől azt írhatom, hogy oda megyen Órvistyére (Ervistyére) a majorban lakni.

Im kacsafiad, tyukfiad vagy, mint ludfiad, azokkal egyetembe küldöm hozzád az anyját is, elküldöm azt is.

Hirt egyebet nem írhatok, hanem Zay Lászlónéról. Hajnal Gergelyt a törökök elfogták, kin Zay Lászlóné igen bánkódik — tudom — rajta.

Az én *cipellésemet*, kit én ott a vargával csináltattam, küld el ez embertől jó atyámfia. A karvalyokat ne hagyasd, hanem Mihóknak meghadd, hogy enni adjon, bánnék velek, ha jámbor az anyányia. Im muskatálykörtvélyt is küldtem neked, az megértet szedesd meg és aszaltasd szerelmes atyámfia; megörizd magadat, valamit meg ne egyél, kitől megbetegedjél.

Írj énnekem; ismét embert küldök hozzád.

Evvel isten tartson szerelmes atyámfia. A karvalyokat ne hagyasd.

Ez kelt Ugrócon, szent Jakab havának ötödik napján. Anno 1575. — A te szerelmes társad, *Petrus Zay de Chemer, m. p.*

Közli: **Balogh Lajos.**

Csehországi levél.

— Theresienstadt, 1866. szept. 25. —

(Arról, a mi elveszett. — Osztrák tiszt a poroszokról. — Burkusok és a mappák. — Elfogott poroszok s porosz ulvariasság. — Kivonás Theresienstadtból fegyvernynyugrás alatt. — Egy porosz tiszt s a leitmeritzi polgárok. — Az osztrákok nem kaptaak térképet. — Huszárajaink. — Egy burkus tábornok s a cseh hazafi, a ki kutyáját Bismarcknak hívja.)

Mintegy két hava lehet, hogy leirtam ön számára várbeli, őrségünk rohamát az innen két mértföldre eső *Melnik* város alatt táborozott porosz csapat ellen, s a vaspálya hidjának légberöpitését. *) Most már mind Morva, mind Csehországból visszavonultak a poroszok, olvasóit talán mindazáltal érdekelni fogja, hahogy egy-két vonást említek itt föl ezekről a sokszor és sokféleképp jellemzett burkusokról.

Több ízben volt alkalmam porosz tisztekkel s porosz legénységgel összejönni, s nem mulasztám el az alkalmat velük beszédbe ereszkedni, s így öntapasztalás után mondhatom, hogy tisztjeik tanultak, legénységük pedig ha nem is tudós, de mindenesetre a műveltség színvonalán áll.

*) Ezen levelet nem kaptuk meg; alkalmasint az akkor megszakadt póstai közlekedés miatt.

Szerk.

Többször volt alkalmam láthatni, hogy egy-egy csapat porosz közvitéz miként vesz körül valamely kirakatot, melyben Csehország térképe vala kitéve, melyet aztán magyarázgattak egymásnak. Ha véletlenül arra ment el egy porosz tiszt, az is közbük állt, a mit nem értettek, azt készséggel megmagyarázta nekik, s így nem csoda, ha ezen legénység érti a földképet s ismeri annak különböző jeleit.

Más alkalommal, midőn egy porosz csapatot elfogtunk, a sebesültek számára kocsis volt rendelve; alig mentünk azonban egy mértföldnyire, s ez annyira megtelt az utközben fölszedettekkel, hogy a lovak alig valának képesek a terhet tovaluzni. Erre a porosz tisztetek egyikét, kinek kocsija mellett lovaglék, fölkerétem, hogy segítsen a sebesülteken, kik közt a mieink számosabban valának, mire ő nemcsak hogy a *legudvariasság* készséggel

szállott ki saját kocsijából, hanem társait is hasonlóra szólította föl, s ezek sebesültjeikért azonnal feláldozták saját kényelmüket. Meg kell itt még azt is jegyezmem, hogy ezen porosz foglyokat később szabadon kellett bocsátanunk, mert általunk megrohantatásuk a fegyverszünet alatt történt, hiányos vagy elkésett tudósítás folytán, minek következtében sebesültjeinken kívül öt ember életét eredmény nélkül veszítettük el.

Pár nappal a schlaui ütközet után egy porosz első-hadnagy 15 emberből álló csapat kíséretében B. városkából Leitmeritzbe érkezett, hol a póstán néhány levelet talált, azokat feltörte, nevét alájük írta, s azzal a póstamesternek visszaadta. A fogadóban osztrák katonaság után tudakozódott, s midőn meggyőződött, hogy a poroszok itt valamint másutt sem találnak ellentállásra, bement az étterembe, hol a polgármesteren kívül néhány helybeli polgárt lelt. *Udvarias* köszöntés után kérdezé a jelenvoltakat, értesültek-e már róla, hogy pár nap előtt ütközetet veszítettek? Polgáraink bámulva viszonzák, hogy ők erről nem értesültek, s hol történt a csata? — *Schlau* mellett. — Hol van az? mi nem tudjuk, mondák a polgárok. — A polgárok egyike földképet kér, keresik a helyet, de nem lelik. Erre porosz tisztünk részletes mappát vesz elő, s nem tudom, a geographiai intézettől volt-e az fölvéve, annyi azonban bizonyos, hogy bár én mint osztrák tiszt akartam venni Csehországról részletes térképet, de nem kaptam; mi okból? nem tudom, minek következménye az vala, hogy előörsi utjaimon nem igen könnyen tájékozhattam magamat, éjjeli zord időben pedig nem mindig lehet tudakozni, s így mind a legénység, mint a lovak sokat szenvednek a céltalan bolyongásban. — Visszatérve porosz tisztünkre, ez a térképen magyarázni kezdé: hadesapataik mely utakon menének, miből látszik, hogy a poroszok jobban ismerék a tájéket a bennszülötteknél. Ezen tényeket a leitmeritzi polgárok egyikétől tudom.

Egy jó ismerősöm az itteni haretérről több apró tudósítást küldött volt szerkesztő urnak, de ettől haditörvényszék elé állíttatás fenyegetésével eltiltatott, mert — mint mondák — ily tudósítások a

hadsereg állását ismertté teszik, holott a következők mutatták, miként ezt a poroszok nálunknál jobban ismerték, s a mi tudósításaink legfőlebb megtörtént dolgokra vonatkozhattak. Egyébiránt némi büszkeséggel említhetem, hogy a poroszok leginkább csak magyar huszárjainktól tartottak, s akárhová jövének, mindig csak ezekről tudakozódtak. Egy porosz dragonyos-tiszt fogadta is váltig, hogy a hol az első huszár kezei közé kerül, ott nyuzatja meg azt elevenen, mely fenyegetés egyébiránt nem hátráltatá, hogy a *Dorau* felé vezető országúton tizenötöd magával megfusson két huszárból álló kém-patrol előtt!

Én bizonyára nem tartozom azon egyének közé, kik ellenfeleiket — habár azok győztesek — rágalmazzák s ezért nagyon rosztam, midőn pár nap előtt hg Lobkovitz bájosan fekvő kastélyát megnézni mentem, hol egy porosz tábornok számos tiszttel lakott s hallám, hogy ezek pezsgőréseik és vig lakomáik közt minden kigondolható rágalommal illettek minket; de másrészt azt sem helyeselhetem, a mit ugyancsak a kastély helyén, a raudnitzi vaspálya udvarában tapasztaltam. Itt ugyanis tisztességes öreg urat láttam, a ki fiatal, fehér komondort vont maga után, zsinórra kötve; a kutya jobb szeme táján fekete szőrrel benőtt folt volt, a mi *evikkere* emlékeztetett, s az ur tán ezért kacagva csak *Bismarck*nak szólítá ebét, melyet az éjjel egy erre körösztülmént porosz transporttól requirált.

Ugyancsak itt, a pályaudvarban találkoztam egy porosz tüzérségi vonattal is. Agyuik egyszerű esővűek, feketék s hátulsó részük viaszos vászonnal van behuzva, úgy hogy csak sárga forgattyuik látszanak. Ágyuállványaik kékre vannak festve, valamint a miéinknél kisebb löporos kocsijaik is. Számtalan szekerük első két kereke egyenlő a hátulsóval s nagyobbak mint a miéink. Mind állataikon, mind embereiken feltünő lankadságot vehettem észre, mit a hosszú fáradtság s nélkülözés okozott, de szemeik örömtől ragyogott, valószínűleg, mert honukba, szeretteik karjai közé mennek.

Egy huszár-főhadnagy.

Egy hét története.

— Szeptember 28. —

(VK.) Az őszi idény kitérte kapuit, hogy egy kis elevenség szálljon a fővárosi társaséletbe, melyet a nyári hónapok rendszeren igen meg szoktak hervasztani. De mit ér, ha a kapu küszöbén oly

szörny ül, mely félelmesebb a mesék sárkányai nál s a hitrege cerberusánál!

A fák hiába kezdik hullajtani leveleiket, a csi-pős szél hiába készül elfütyülni a hervadás szo-

morú nótáját: jobb most oda künn a hideg pázsi-ton, mint itt e hosszú házsorok közt, melyekből naponkint annyi emberre száll a halál lehelete.

Más években ily időtájon már látni lehetett néhány cimeres hintót, az előkelő világ köréből, mely hamar megunván azt, a mi van, siet élvezni azt, a mi *lesz*. Látni lehetett néhány finom szabású, arisztokratikus női arcot a színházi páholyokban, ujdonat új köntösökben, minőket különben a zártszékek hölgyei csak néhány hét múlva láthatnának a párisi — divatképeken. Most a saison nem követelhet tőlük semmit, mert rosszúl viseli magát. Egy jó darabig tehát künn maradnak még a falun, s itt benn az egész „beau-monde“-ból nem láthatni mást, mint néhány kopasz rouét, kik ásitva élvezik egy-egy szabad páholy kényelmét.

Más években ily időtájon már a főváros — a szó teljes értelmében — fiatalodni kezdett. Jött a vidám kedélyű tanuló ifjúság; a Kammon és Filling-er-kávéházak megteltek zajjal, a vén egyetem fiatal pezsgéssel; a színésznőket többen tapsolták, s még az utcán járó poétáknak is akadt néhány bámulójuk azon ártatlan kedélyekből, kik először jöven Pestre, a távolból elh hozzák magukkal a vágyat, hogy személyesen megismerjék a szellem ama lovagjait, kik folyvást nagyobbítják, szélesbitik az irodalom épületét, egyik márvány-kövel, másik néha-néha botrány-kövel is.

Most csöndes minden. Az iskolákat — felsőbb rendelet nyomán — csak november elsején lehet megnyitni.

Még az akadémia is — nagy szerényen az iskolák példáját követvén — egy hónappal toldja meg két havi rendes szünidejét.

Ez ugyan a pesti élet elevenségének nem sokat árt, mert — sajnos, de igaz — a tudósok hétfői ülései kevés embert érdekelnek, s egész közönségük rendszerint csak néhány reporterből és tudományszomjas fiatal emberből áll; de bizonyosan eljő az idő, midőn az akadémia nem csak azáltal fogja magára vonni a lakosság figyelmét, hogy fényes palotája van, hanem azon szellem által is, mely maga körül megtermékenyíti az életet.

Az akadémianak ugyan sehol sem föladata, hogy népszerű felolvasásokat tartsanak a nép művelődése érdekében; s vannak szakosztályai, melyek — elvont természetüknél fogva — nem is számolhatnak a nagy közönség érdekelttségére; de bizonyára a közismeret gyarapodására szolgál, ha a tudósok, tárgyaik által vonzóvá s nyelvük által széppé kívánják tenni értekezéseiket.

Jelenleg Reitter Ferenc főmérnök készül megtartani székfoglalóját a novemberi első ülésben ar-

ról, hogy mint lehetne kivinni a Duna-csatorna tervét.

S a főváros melyik művelt lakosát ne érdekelné ez az eszme, melynek valósítása Pestet egyszerre világvárossá tenné?

Meglehet, hogy rossz viszonyaink és a közszellem bágyadtsága mellett ez a nagy terv sokáig nem lesz egyéb, mint egy szép álom. De álmodozunk róla gyakran, s már ez is valami. Nagyapáink így álmodoztak a múzeumból, akadémiáról, állandó színházról, később a lánchidról, alagútról és a köpartról. S mindez hogy megvalósult később!

Megvalósul majd a nagy csatorna-terv is, s nem kételkedünk, hogy a városháznál — talán előbb, mint hinnők — üléseket fognak tartani fölötte. Egy tervvel több lesz a városi levéltárban és künn az emberek elméjében. Különben meg kell adni, hogy a világ egy nagy városházában sem forog szőnyegen több terv, mint a pestiben; de sehol sem is visznek ki kevesebbet, mint szintén a pestiben. Nem kárhoztatunk egyeseket, hisz a főpolgármester csupa jóakarát, a városkapitány csupa erély, a főbíró csupa igazságosság; a közszellemben van a baj, mely zsidbasztja a tevékenységet, s olyan mint a köd, mely egyforma alakatlan szürkeségbe borít élőfát és holt szirteket.

Mióta Pest fölött „rossz csillagok járnak“, azóta a hírlapok egymást érő cikkeiben betűsorok fekete seregével ostromolják a városházát. S hogy kiáltanak e néma betűk! Szinte csodáljuk, hogy a papírlapon meg tudnak maradni abban a feszes rendben, a hogy kiindultak a gőzgép öbléből, hogy megmozgassák a mozdíthatatlant.

Jó a színháznak; ő most békén pihen, s az igazgató egész elégtlenül élvezheti szélesendjének nyugalalmát. Miután egy pár jó szerződtetéssel (*Má-nyik* k. a., *Lllinger*, sat.) kifoltozta az operának tavaly még szakadozott köpenyét, most már nincs sok panasz. Az elmúlt színházi hétnek is több érdekes története van. *Felekiné* asszony (mint Helén a *Tündér-ujjak*-ban) *Pauli-Markovics Ilka* asszony pedig „Don Juan“ kedves Zerlinájában hosszas betegeskedésük után *először* léptek föl. Hanem az még fontosabb, hogyugyan ezen a héten *Ceresa* ur a „Faust“-ban *utószor* lép föl. Soha vidámabb búcsút! Hanem ez nagyon természetes, ő nem a művészetet, hanem a *visszaélést* képviselte a nemzeti színpadon, hol három éven át énekelt olasz szöveggel. És ha még művészileg énekelt volna, de alig képzelhető nagyobb ellentét, mint a minő Metastasio gyöngéd, hajlékony, hangszines nyelve és *Ceresa* ur merev, harsány

hangja közt léteznek! De hagyjuk békében, midőn távozik, s nézzünk inkább a szinfalak közé.

Ott most *Wagner Rikárd* „Lohengrin“-jére és egy fiatal író (*Rákosi Jenő*) új vigjátékára: az „Aesop“-ra készülnek. Az öreg *Czuczor* — a ki bírálta — az mondta rá: „ebben a fiatal emberben sok jó szikra van, lángra kell fűjni!“ Nagyon örvendetes lenne egy új s valódi tehetség, azon a téren, mely a mily szép, nálunk ép oly meddő.

A jó öreg *Czuczorról*, ki — fájdalom — végkép elköltözött, eszünkbe jut *Rónai Jácint*, a ki — mindnyájunk örömére — visszajött.

Néhány nap előtt Pannonhalmán az öröm és szeretet karjai várták. Jól esik olvasni, hogy rendtársai mily nemes lelkesedéssel fogadják őt, ki tizenhét évi keserűség után találta meg honát és régi barátait. Csak egyet nem talált közöttük — lelke testvérét — kit oly hűn szeretett, *Czuczort*.

A regényes fekvésű kolostor, melynek falai közt ragyogott egykor *Guzmics Izidornak* emelkedett szelleme is, jó pihenő hely, eszűdés szép magány oly léleknek, ki csaknem két évtizedig szívta az idegen föld levegőjét.

De van egy nemes önzés, mely *Rónait* elkéri onnan.

Az akadémia koronájából kiesett egy drágakő, s azt pótolni kell. Szerencse, hogy ugyanazon bányából pótolható.

Igaz, hogy a két barát a tudomány különböző útjain haladt, s így nem a szakma megürült helye lessz kipótolva; de a „szókincsek“ kiszáradt forrásaért — *Rónai* az ismeretek és tapasztalások másnemű kincseiben nyújthat kárpótlást.

E hóban múlt négy éve, midőn a nemes menekültet fölkerestük londoni lakásán, a hosszú *Great Portland Street* végén. Örömmel lepett meg, hogy mily erőteljes és úgy szólván fiatal embert találunk. Pedig nem élt könnyen, mindig dolgozott.

Egész sor könyv állt szobájában egy polcon, mind egyforma piros kötésben, mint a hogy a népszerű költők műveit tartják.

— Talán kedvence költői? — kérdezők.

— Nem — felelé, mialatt kivett s felnyitott egyet, melyen a legszebb caligraphice beírt lapot pillantottuk meg, — mind az én kézírataim. Talán sorsuk, hogy mindig csak kéziratok maradjanak.

De nem. Itt az ideje, hogy a tudás, búvárlat és ismeret e sokféle könyvei egymás után napvilágot lássanak. — *Rónai* szellemének még csak töredékeit ismerjük, a nagyobb rész e kéziratok közé van rejtve.

Avagy ismerted-e jó olvasó *Mészáros Lázárt* is, bármily becsületes és magas jellemnek tartád, mindaddig, a míg most kiadott leveleit el nem olvastad. Magyar ember ritkán jut ily fölemelő olvasmányhoz, mint e könyv, mely egyszerűségében nagy lélek tükre. E tükör hiven mutat, és csupa igazságot mutat. De van egy, a miben e nagy lelkű embernek nem volt igaza.

A *Niagarához* menvén, fölkereste az ujjonnan alapított *Uticit* is, de — mint velős célzással mondá — nem találta meg *Catót*, e nagy rómainak családjá is rég kiveszett. Csak megfogyott, de nem veszett ki. Maga *Mészáros Lázár* is a *Cato* családjából való volt.

V e g y e s k ö z l e m é n y e k.

— v. — (*Erzsébet Császárné a budai várkertben.*)
Olvasóink sokat olvastak a felséges fejedelmű igénytelenségéről s azon vonzalmáról, melyet különösen irányunkban tanusít. Ezek egyik jele, hogy az utóbbi években nemcsak többször látogató meg hazánkat, de hogy a közelebbi háboru ideje alatt gyermekeivel együtt testvérfővárosunkat választá lakásául. Hogy bajor születése dacára megtanulta nyelvünket, hogy olvassa magyar lapjainkat és nemzeti irodalmunk nem ismeretlen előtte, e körülmények minden magyar szívet örömmel töltik el, valamint az is, hogy szép magyar öltözetünkben nemcsak fővárosunk falai közt, de Bécsben is gyakran szokott mutatkozni, azon öltözetben, mely 3 évek előtt egy ferde és elitelt kormány üldözésében részesült. Jelen képünk a fejedelmi asz-

szonyt őskirályaink budai palotája kertjében, szokott napi sétája közben, szokott magyar öltönyében állítja elének azon fénykép után, melyet Bécsben vettetett le magáról. Kiséretében van hű newfoundlandi ebe, mely már korfui utazásakor is vele volt.

m. a. (*A Niagara-zuhatang.*) E lapok folyó évi 19-ik számának 298. lapján említve volt egy *Byng* nevű philadelphiai tudós levele a világhírű *Niagara-zuhatang* összeomlásáról. E tudósítás az ismert amerikai „humbug“ egy nemének bizonyult be ugyan; nemrég azonban szemtanúk tudósításából egy jelentékeny változásról értesültünk, mely a vizesést érte. A „Lópatkó“ (horse shoe falls) név alatt ismert központi része a zuhatagnak ugyanis nagy szikladarabok leválása által egészen általa-

kittatott, s most már az egész vizesésnek majdnem háromszögű alakja van, mi az utazók állítása szerint még tetemesen növeli a vizesés szépségét.

m. a. (*Az egyiptusiak idő számítása.*) A hajdan oly virágzó Theba romjai között, Ramses templomának belsejében talált lemez teljes fényt derít a régi egyiptusiak időszámítására. Éveik — most már bizonyossággal tudjuk — 360 nappól állottak 12 harminc napos hónapra osztva. Később ezen időhöz még 5 napot adtak, de mivel a hiányzó negyedrészt napot figyelembe nem vevék, az ujév minden négy esztendőben egy nappal előbbre haladt náluk.

h—g. (*Az iszapos víz tisztítása timsóval.*) Ha iszapos vizet egy kevés finoman porított timsóval összerázunk, az néhány perc múlva már megiható lesz. E tény megfajtását abban találjuk, hogy a timsó az iszapos vízzel összerázás következtében kénsavas timfölddél bomlik fel. Utóbbi só szintén szétbomlik s míg az al (asis) a viznek iszapos és humusszerű alkatrészeit magával ragadja, a sav a szénsavas égvényeket és égvényes földrészeket támadja meg, ezeket kénsavas sókká változtatván át, mi által természetesen a víz dús szénsavtartalmu lesz.

m. a. (*Uj ásvány.*) Sainte-Claire Deville a párizsi akadémiát egy új, Wöhler által fölfedezett ásványról értesíté, mely fölfedezője által „laurit“ névvel ruházott föl. Borneo-szigeten található, éreny, arany, gyémánt és más becses ásványok társaságában; oly kemény, hogy a kovagot karcolja; királyvizben semmi változást nem szenved.

⊙ (*Nevezetes történelmi emlékek.*) Velencéből az osztrákok a dei Frari régiségtár- és a Marciani könyvtárból következő nagyértékű műveket vittek el: a velencei senatus titkos határozatainak kötetekre menő gyűjteményét, a követek jelentéseit a senatushoz, a köztársaság titkos levéltárát, nevezetesen a római szent-székkeli viszályokat illetőleg, és számos nagyértékű kodexet és krónikát.

m. a. (*Tudományos expeditio Örményországba.*) III. Napoleon — miként egy Párisból vett levél értesít — Örményországba tudományos expeditiót szándékszik küldeni, melynek élére Dulaurier Eduard, a „Bibliothèque nationale“ tudós örmény nyelvtanára állíttatnék, melléje adatván egy nyelvész és egy ügyes fényképész. Az expeditio vezetőjének rendelkezése alá tetemes pénzüsszeg fog helyeztetni. Ezen vállalatról érdekes felfedezéseket várnak a nyugat-ázsiai történelem és régészet terén, melyeknek tanulmányozása kedvenc részét képezi a jelenkori ítésetnek.

⊙ (*Veszedelemes növény.*) Az észak-németországi lapok egy tengerentuli vízi növény ellen panaszkodnak, melynek neve *Tropperoria pestifera*, s Kanadából mint valami járvány, hajóépületfán jött be Európába. A berlini fűvészkert megszerezvén, a sanssouci-i vizárkokba ültette ki, s rendkívül sebesen terjedt egész a Havel medrébe. Már messze tájakon is jelentkezik e vízi pestis, s néhutt igen sűrű. E vízi növény, ha elterjedt, a vizet járhatatlanná teszi.

m. a. (*Acélmetszetek, kőrajzok stb. átvitele szövetelekre.*) A másolandó rajz vízszintes edény fölé, melyben kénköneges ammoniaknak sűrűsített oldata van, helyeztetvén, fűtött szobában vagy kemencén mérsékelt hőnek tétetik ki mintegy 3—5 percig, hogy a kifejlő gőzök a rajzon megsűrűdjének. Ezután az itatós papírvival kissé megszáritott rajz reátétetik az ólomfehérrel bevont szövetre, s föléje előbb néhány nedves papír lap, erre pedig sulyok helyeztetnek, s egy negyedóra múlva a rajznak hü másolatát találjuk a szöveten.

— (*Legkisebb gőzgép a világon.*) A wakefieldi kiállításán különössége által feltűnt egy kis gőzgép, melynek magassága két hüvelyknyi. Kereke acélból van acéltengelylyel s perccenkint 7000-szer fordul. Az egész, kazánokkal, 38 csavarral és összetartó nyilakkal ellátott gépezet sulya *egy lat*. Hat csöpp viznek elpárolgása e kis gépet 8 percig hajtja.

— (*Az európai államok adóképesége.*) Egy spanyol statisztikus kiszám.tá, miszerint a 45 európai állam összes adója 10,000 millió frankot tesz. Ebből esik Franciaországra 2075, Angliára 1780, Oroszországra 1500 millió, Ausztriára 1289, millió frt, Olaszországra 935, Spanyolországra 800, Poroszországra 434 millió frank. Az Európa állampénztáraiba jelenleg befolyó 10 ezer millió frankból 5 ezer milliót katonatartásra, 1780 milliót hivatalnokok fizetésére és csak 125 milliót fordítanak közoktatásra.

K é p t a l á n y.

(Megfejtése a 41-dik számban lesz.)

A 38-dik számban közlött képtalány értelme ez: „Szerelem nélkül az ember kebele kiszáradt fa.“

Előfizetési fölhívás a

„HAZÁNK S KÜLFÖLD“

című ismeretterjesztő, szépirodalmi és társaséleti

KÉPES HETILAPRA.

Midőn t. olvasóinkat előfizetéseik megújítására, s arra kérnök, hogy körükben sziveskedjenek e lapot ajánlani, s mennyiben az irodalmunk s a művészeti igényeknek megfelel, — irányára nézve megjegyezzük, hogy az a régi marad, minthogy ennek köszönhetjük előfizetőinknek több ezerre menő számát.

Uj előfizetőink figyelemztetéseül jelenthetjük, hogy lapunkban minden évnegyed végével be vannak leveve a cikkek s így az előfizetők soraiba most belépők nem kapnak csonka példányt.

„Zrínyi és Frangepán“

című idei jutalomképünk szétküldése pár nap mulva megkezdődik. Megkapja azt minden egész éves előfizetőnk (a 30 kr. csomagolási és helyegilleték beküldése után), s féléves vagy negyedéves előfizetőink is, ha már előfizetéseikkel egész évre kiegészítették s a 30 krt is beküldötték.

Tavalyi „Dobozi“ című színesnyomású képünket, mely minden tisztos ház falainak díszítésére szolgálhat, előfizetőink kedvencnyaképp 1 frt s 30 kr. csomagolási díj beküldése mellett megkaphatják.

Előfizetési föltételek:

Oktobertől december végéig negyed évre	1 „ 50 „	Oktobertől 1867. Októberig egész évre	6 frt — kr.
Oktobertől márc. végéig félévre.	3 frt — kr.	A kép csomagolási díja	— „ 30 „

Pest, szeptember 10. 1866.

Szokoly Viktor,
a „HAZÁNK S KÜLFÖLD“ szerkesztője.

Emich Gusztáv,
m. akad. nyomd., a „HAZÁNK S KÜLFÖLD“ kiadója.

Köszönetnyilvánítás.

Van szerencsénk a magas araságoknak és a t. cz. közönségnek a több éveken át irántunk mutatott bizalmukért lekötölezett hálánkat ezennel nyilvánítani.

Egyszeremind felhasználva ez alkalmat, észtelettel

jelentjük,

hogy a híres jancovitsi és starenhenbachi vassongyárból az utolsó készlet megérkezett, és az csak rövid ideig

50% től elengedéssel kiarultatik.

Tisztelt vidéki vevőinknek, kik leveleiből megrendeléseiket hozták intőzni akarják, a következő árjegyzéket ajánlunk, és megajánljuk még, hogy az árutat akár kézpénz beküldése, akár vasúti, gőzhajói és postai útvalvet mellett bárhová elküldjük.

Jótállva a tiszta és hibálan vasszonért, és az ingék, melyek nem a legjobban liének, visszavételnek.

Legjobb férfi ingék legjobb kőmunkájuk:

Felső jancovitsi ing, színes szálú 3 frt — kr helyett csak 1 frt 50 kr.
Finomabb színes ruha szálú 4 frt 50 kr helyett csak 3 frt 50 kr.
Előfizetőink vagy rumburgi színes ing 5 frt — kr helyett csak 3 frt — kr.
Legjobb rumburgi ing, leveles színes 5 — 10 frt helyett csak 4 — 6 frt.

Legjobb férfi ingék legújabb kőmunka és hímzéssel:

Legjobb rumburgi ing 4 frt — kr helyett csak 1 frt 30 kr.
Vasúti vasszon ing 5 frt 50 kr helyett csak 3 frt 50 kr.
Legjobb rumburgi ing, leveles színes 5 frt 50 kr helyett csak 3 frt 50 kr.
Rumburgi ing, leveles színes 5 frt — kr helyett csak 3 frt 50 kr.
Vasúti vasszon ing, leveles színes 10 frt — kr helyett csak 5 frt — kr.
Rózi ing, leveles színes vagy vasszon 5 frt — kr helyett csak 3 frt 50 kr.
Rózi ing, leveles színes 5 frt — kr helyett csak 3 frt — kr.
Legjobb rumburgi ing, leveles színes 10 frt — kr helyett csak 5 frt — kr.
Legjobb ingék kőmunka hímzéssel 5 frt 50 kr, 6 frt 50 kr.

Finom vasszon-férfi-gatyák

1 frt, 1 frt 50 kr, a finom rumburgi 3 frt 50 kr.

30 rőfös színes ágynemű 7, 8, 9, 10—12 frtig a legújomabb.
Férfi nyakállókak tucaja 2 frt, 2 frt 50 kr, 3 frt, 3 frt 50 kr, 4 frtig a legújom.
1 (új) színes csőrös-hariznya legjobb és legújomabb nemű 4, 5, 6—8 frtig (fehér és színes.)
12 darab vasszon-szabkendő: 1 frt 50 kr 3 frtig, nagyobb fajta: 2 frt 50 kr, színes és fehér csőrösabattistkendők 3 frt 50 kr, 5, 7, 9 frtig a legújom.
12 darab törökfűző- vagy asztalkendő 5, 6, 7 frt 50 kr, 9 frtig a szép vasszonmal.
30 rőfös kőmunkás vasszon fehérített és dupla osztravasszon fehérített, 7 frt 50 kr, 9 frt 50 kr, 11, 13, 15—18 frtig a legújom.
40—42 rőfös teljes vasszonneművet (ágyeműnek vagy 12 női ingnek) 14, 16, 18, 22—24 frtig a legújom.
50 és 54 rőfös hasonlóan jó rumburgi vagy hollandi szövet (kőforatú és 1/2, színes) 20, 25, 30, 35, 40, 50, 60 frtig.
Örök vasszon törökfűzők vagy férfi nyaki öltönyöknek, rója 25, 30, 35, 40, 50—60 kr.

A megrendelések a vasszonokról a pénz beküldése vagy utánvét mellett, jótállva az árukért, legjobban teljesítetnek. A levelek (akár kép) C. J. Jansen-waren-Ausverkauf, Stadt, Stellung, im Durchgange des Bank-Bazar neben dem gräflich Harrach'schen Palais in Wien.